

Теорія та історія держави і права

УДК 347.214.11

Соколова Ірина Олександрівна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри теорії і філософії права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Соколова Ирина Александровна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры теории и философии права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Sokolova Iryna

Candidate of Legal Sciences,

Assistant of the Department of Theory and Philosophy of Law

Yaroslav Mudryi National Law University

Рідкобород Юлія Віталіївна

студентка

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ридкобород Юлия Витальевна

студентка

Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Ridkoborod Yuliia

Student of the

Prosecutors Training Institute

Yaroslav Mudryi National Law University

Цибульський Богдан Миколайович

студент

*Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Цыбульский Богдан Николаевич

студентка

*Інститута прокуратуры и уголовной юстиции
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Tsybulskyi Bohdan

Student of the

*Prosecutors Training Institute
Yaroslav Mudryi National Law University*

**ТВАРИНИ І РОБОТИ ЯК НОВІ СУБ'ЄКТИ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН
ЖИВОТНЫЕ И РОБОТЫ КАК НОВЫЕ СУБЪЕКТЫ ПРАВОВЫХ
ОТНОШЕНИЙ**

ANIMALS AND ROBOTS AS NEW SUBJECTS OF LEGAL RELATIONS

***Анотація.** У статті проаналізовано поняття, сутність та елементи «правосуб'єктності» у цивільному праві України. Досліджено особливості визначення місця роботів і тварин у праві різних країн. Вказується, що вітчизняне право не визнає тварин і роботів суб'єктами правовідносин, адже суб'єктами цивільного права є фізичні, юридичні особи та громадські утворення, держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні країни. Українське право визнає штучний інтелект і тварин тільки об'єктами. Розглядається історія визнання тварин суб'єктами правовідносин. Вказуються сучасні підходи розуміння прав тварин.*

Згадується думка правників, що тварини повинні мати основні права людини через те, що вона здатна до почуттів, є мислячою істотою та може відчувати фізичний біль. У статті вказуються тварини в ролі законних спадкоємців. Згідно зі статтями ЦК України тварини є особливим об'єктом цивільних прав. Доведено, що природньо тварини не можуть мати дієздатності та деліктоздатності, але при цьому володіти правоздатністю вони цілком можуть. Тому свої права тварини можуть реалізувати тільки через своїх власників або інших уповноважених суб'єктів права, що будуть у ролі представників. Розглянуто питання можливості визнання штучного інтелекту та тварин об'єктами правових відносин. Зазначено, що за роботами та штучним інтелектом в цілому повинен бути суворий контроль. Розглянуто проєкт Резолюції про правовий статус роботів як «електронної особи», в якій вказано на наданні роботам статусу «електронних особистостей», що матимуть специфічні права й обов'язки. Вказано, що в Саудівській Аравії робот отримав громадянство, але це не надало йому повної правосуб'єктності.. Згадується тест Тюрінга, математика й інформатика, метою якого є відповідь на питання «чи може робот мислити?». Проаналізовано думку фахівців щодо того, за яких умов та якими правами треба наділити роботів. Розглядається можливість внесення змін у чинне законодавство або створення спеціальних окремих декларацій прав і обов'язків тварин та роботів. Наголошується на необхідності посилення правових гарантій безпечного життя людини з огляду на можливий негативний вплив сучасних технологій.

Ключові слова: правовідносини, об'єкт правовідносин, суб'єкт правовідносин, електронна особа, тварини і роботи як суб'єкти правових відносин.

Аннотация. В статье проанализированы понятие, сущность и элементы «правосубъектности» в гражданском праве Украины. Исследованы особенности определения роботов и животных в праве разных стран. Указывается, что отечественное право не признает животных и роботов субъектами правоотношений, ведь субъектами гражданского права являются физические, юридические лица и общественные образования, государство, Автономная Республика Крым, территориальные общины, зарубежные страны. Украинское право признает искусственный интеллект и животных только объектами. Рассматривается история признания животных субъектами правоотношений. Указываются современные подходы понимания прав животных. Упоминается мнение юристов, что животные должны иметь основные права человека, так как они способны к чувствам, являются мыслящими существами и могут чувствовать физическую боль. В статье указываются животные в роли законных наследников. Согласно статьям ГК Украины животные являются объектом гражданских прав. Доказано, что естественно животные не могут иметь дееспособности и деликтоспособности, но при этом обладать правоспособностью они вполне могут. Поэтому свои права животные могут реализовать только через своих владельцев или других уполномоченных субъектов права, которые будут в качестве представителей. Рассмотрены вопросы возможности признания искусственного интеллекта и животных объектами правовых отношений. Отмечено, что за роботами и искусственным интеллектом в целом должен быть строгий контроль. Рассмотрены проект резолюции о правовом статусе роботов как «электронного лица», в которой указано на предоставлении работам статуса «электронных личностей», которые будут иметь специфические права и обязанности. Указано, что в Саудовской Аравии робот получил

гражданство, но это не дало ему полной правосубъектности. Вспоминается тест Тьюринга, математика и информатика, целью которого является ответ на вопрос «может ли робот мыслить?». Проанализированы мнения специалистов относительно того, при каких условиях и какими правами надо наделить роботов. Рассматривается возможность внесения изменений в действующее законодательство или создание специальных отдельных деклараций прав и обязанностей животных и роботов. Отмечается необходимость усиления правовых гарантий безопасной жизни человека, учитывая возможное негативное влияние современных технологий.

Ключевые слова: правоотношения, объект правоотношений, субъект правоотношений, электронная личность, животные и роботы как субъекты правовых отношений.

Summary. The article analyzes the concept, essence and elements of "legal personality" in the civil law of Ukraine. The features of the definition of robots and animals in the law of different countries have been investigated. It is indicated that domestic law does not recognize animals and robots as subjects of legal relations, because the subjects of civil law are individuals, legal entities and public entities, the state, the Autonomous Republic of Crimea, territorial communities, foreign countries. Ukrainian law recognizes artificial intelligence and animals only as objects. The history of recognition of animals as subjects of legal relations is considered. The modern approaches to understanding the rights of animals are indicated. The opinion of lawyers is mentioned that animals should have basic human rights, because they are capable for feelings, they are thinking creatures and can feel physical pain. The article indicates animals in the role of legal heirs. According to the articles of the Civil Code of Ukraine, animals are the object of civil rights. It has been proven that naturally animals cannot have legal capacity

and delicacy, but at the same time they may have legal capacity. Therefore, animals can exercise their rights only through their owners or other authorized subjects of law, who will be representatives. The issues of the possibility of recognizing artificial intelligence and animals as objects of legal relations are considered. It was noted that robots and artificial intelligence as a whole should be subject to strict control. A draft resolution on the legal status of robots as an "electronic person" was considered, which indicated that works would be granted the status of "electronic persons" who would have specific rights and obligations. In Saudi Arabia, the robot received citizenship, but it did not give him full legal personality. Recalling the Turing test, mathematics and computer science, the purpose of which is to answer the question "can a robot think?". The opinions of experts on the conditions under what conditions and what rights should be given to robots are analyzed. The possibility of amending the current legislation or creating special separate declarations of the rights and obligations of animals and robots is being considered. The need to strengthen the legal guarantees of safe human life is noted, taking into account the possible negative impact of modern technologies.

Key words: *legal relationship, object of legal relationship, subject of legal relationship, electronic person, animals and robots as subjects of legal relationship*

Постановка проблеми. Ні для кого не є новиною, що життя стає більш динамічним. Розвиток технологій змінює звичний для нас формат правовідносин. Використання штучного інтелекту в юридичних відділах масштабних проєктів, у судах, банківських справах тощо не є нововведенням. Також багато років у праві розглядається питання щодо прав тварин. Чи слід надавати роботам і тваринам правосуб'єктності?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній доктрині права питання щодо суб'єктів права, правосуб'єктності є достатньо

дослідженням. У межах дослідження заслуговують на увагу публікації таких науковців, як Є. О. Харитонов [10], О. В. Дзера [17], Н. Б. Новицька [15], О. В. Кохановська [16], О. Е. Радутний [18], Н. С. Марценко [5], О. В. Петришин [11] тощо.

Мета статті. Метою статті є аналіз правової сторони даного питання та дослідження сучасних положень щодо нього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правовідносини – це суспільні відносини, врегульовані нормами права, учасники яких пов'язані правами й обов'язками, що гарантуються державою. Класично правовідносини складаються з трьох елементів, а саме: зміст, суб'єкт, об'єкт [9, с. 148-151]. Отож, аби стати учасником правових відносин, необхідно володіти правосуб'єктністю – можливістю бути учасником правовідносин. Це юридична властивість, яка складається з правоздатності, дієздатності та деліктоздатності [10, с. 65-68]. Зазвичай, у вітчизняному праві під правоздатністю розуміють здатність особи бути носієм прав і обов'язків, а дієздатністю – здатність своїми діями набувати права та обов'язки. Перше поняття виникає у зв'язку з народженням і припиняється зі смертю, а останнє – з досягненням повноліття особи.

Правосуб'єктність надає можливість особам набувати для себе права та обов'язки, змогу нести відповідальність за правові наслідки своїх діянь, тобто деліктоздатність [11, с. 310-312].

У багатьох правових системах національне законодавство визначає правовий статус тварин і роботів у ролі суб'єктів права по-різному. У сучасному світі розгорнулося багато дискусій щодо того, аби надати роботам і тваринам певний обсяг правоздатності.

Питання наділення роботів правами стало набувати практичного змісту, адже штучний інтелект з кожним роком все більш стрімко розвивається.

Зарубіжні науковці-винахідники вказують на те, що протягом наступних двадцяти років інтелект роботів досягне щонайменше рівня людського розуму. Таким чином, роботи у найближчий час зможуть мати свої права та обов'язки, а, отже, мають усі підстави стати повноцінними суб'єктами права.

Вітчизняне право тварин не вносить у перелік суб'єктів правовідносин, роботів тим паче. Українське цивільне право чітко вказує на те, що суб'єктами цивільного права є фізичні, юридичні особи та громадські утворення, держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні країни. Тобто, роботи і тварини не входять до цього переліку, а тому не можуть вступати у правові відносини.

Велика кількість іноземних вчених-правників вважають дещо по-іншому. На їх думку, тварини і люди повинні мати рівні права в основних потребах. Існує два підходи щодо вирішення цього питання – утилітарний і правовий. Перший полягає в тому, що немає кардинальних відмінностей у відчутті якогось фізичного дискомфорту між істотами людської та нелюдської природи. П. Сінгер, прихильник цієї думки, зазначає, що майже всі зовнішні ознаки, які проявляються в людей, можуть споглядатись і у тварин, особливо ссавців і птахів [1, с. 329–335]. За правовою концепцією можна вважати, що тварини мають права, так як вони живі істоти, як і людина. Представники цього підходу прирівнюють тварин до малолітніх або психічно хворих людей, тому закликають скасувати право власності на істоти, що мають почуття.

Деякі фахівці вважають, що основними правами, якими користуються люди, слід наділяти тварин поступово. У першу чергу права повинні отримати людиноподібні мавпи, дельфіни, кити та домашні тварини, тобто ті тварини, які мають високорозвинений інтелект.

Наприклад, уряд Індії надав дельфінам статус «особистостей, що не відносяться до людського роду». Республіка Індія стала першою державою, що визнала унікальний інтелект цих ссавців, які самостійно обирають собі імена, що становлять поєднання складних звукових сигналів.

Під час конференції Американської Асоціації Наукового Прогресу (American Association for the Advancement of Science), що відбулась у Канаді, було піднято питання про ухвалення «Декларації прав китоподібних: китів та дельфінів», у якій дельфінів наділено «правоздатністю», зокрема «кожен окремий китоподібний має право на життя», «жоден китоподібний не повинен утримуватися в полоні чи підневільному стані, не піддаватися жорстокому поводженню або бути вилученим із природного середовища», і «жоден китоподібний не є власністю будь-якої держави, корпорації, групи людей чи індивіда» [2, с.1].

Проблема визнання тварин у ролі суб'єктів правових відносин не є новим явищем. Варто згадати суди над тваринами в Середньовіччі, що були звичним явищем. Судили птахів, звірів і навіть комах. Слідство вели з усіма допитами і тортурами. Перші такі суди документально згадуються у тринадцятому столітті, але вони могли мати місце і раніше. Скоріш за все пояснення за тварин надавали люди, виступаючи їх представниками. У 1386 році у французькому містечку свиня вбила новонароджену дитину. Її «викликали» в суд, але адвокат не зміг виправдати злочин, вчинений твариною, тому її було страчено. У 1474 році у Швейцарії було засуджено півня за чаклунство, адже він нібито зніс яйце. Пізніше його і яйце було спалено. У 1750 році у Франції громадянина Жака Феррона і самицю віслюка було засуджено за скотолозтво. Захисник у суді наголошував на тому, що тварина була жертвою злочину, а не його співучасником. Також місцевий священник сказав, що знає ослицю декілька років і вона є «взірцем

християнської поведінки», тому її було виправдано, а її господаря повісили [3, с. 9]

У двадцять першому сторіччі також відомі випадки судів над тваринами. 2008 року в Македонії чоловік звинувачував ведмедя в пошкодженні майна.

Зазвичай тварини-злочинці каралися смертю, але були випадки, коли їх відлучали до церков, монастирів. До такого покарання долучалися найрізноманітніші тварини: від свиней до черв'яків.

Тварини в судах могли виступати не тільки як відповідачі, а й як свідки, адже вони вважалися мислячими істотами. Таким чином, коли людина не могла надати свідчення інших людей, то вона могла привести до суду собаку, кішку чи півня. Але в разі, якщо суд доводив, що тварина-свідок не кликала на допомогу під час скоєння злочину, її визнавали співучасником правопорушення. Тоді звіра страчували, катуючи перед цим [14].

Але відомо, що не всіх тварин судили, катували і страчували. Бики, коні та вівці мали свої привілеї в деяких країнах: їх не притягували до відповідальності за «скоєні злочини».

За кордоном все частіше стали практикувати з переданням свого нажитого майна, величезних банківських рахунків у спадок домашнім улюбленцям. Тварини вступають у права спадкування на рівні з родичами заповідача. Для цього були створені спеціальні фонди. За законодавством, тварині призначається опікун після смерті її господаря, якому надаються кошти для утримання тварини.

Для того, щоб за тваринами піклувались і після смерті господарей, останні укладають так звані «pet trusts», практика яких наразі найбільш поширена в США. В юридичній літературі траст для домашнього улюбленця визначається як юридичний документ, на підставі якого забезпечується

безперервне надання тварині піклування та утримання до її смерті. Вони гарантують, що в отриманих твариною коштів буде розпорядник, який визначатиме, як їх витратити, а також наглядач, який буде піклуватися про домашнього улюбленця. Окрім цього, призначається спеціальний посередник, який мусить стежити, щоб залишені у спадок кошти не витрачались на особисті потреби розпорядника або наглядача. Відсутність такого документа може призвести до визнання тварини безпритульною. За даними Американського об'єднання з протидії жорстокого поводження з тваринами (The American Society for the Prevention of Cruelty to Animals) щороку до притулків потрапляє близько 7,6 мільйонів домашніх улюбленців, з яких приблизно 31% піддається евтаназії. Також у «pet trusts» детально прописується і доля коштів після смерті тварини. Частіше за все заповідачі вирішують віддати їх конкретним особам або на благодійність. Окрім цього, юристи рекомендують визначати точний термін користування цими коштами, оскільки існують ризики, що навіть у разі смерті тварини розпорядник або наглядач придбають таку ж саму і продовжать піклуватися про неї, використовуючи успадковані домашнім улюбленцем кошти.

Найбільш багатими та відомими тваринами є рід Гюнтерів – собак породи німецька вівчарка. 1992 року померла німецька графиня Карлотта фон Лібенштайн та залишила у спадок 65 мільйонів доларів своїй собаці – Гюнтеру III. Після смерті пса кошти отримав його син Гюнтер IV, у якого є дорогий німецький автомобіль з особистим водієм та маєток.

Щодо вітчизняного права, то згідно зі ст. 180 ЦК України тварини є особливим об'єктом цивільних прав, на які поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом [12]. Природньо тварини не можуть мати дієздатності та деліктоздатності, але правоздатністю цілком можливо. Тому свої права тварини можуть реалізувати тільки через своїх

власників або інших уповноважених суб'єктів права, що будуть у ролі представників.

Варто згадати, ЗУ «Про захист тварин від жорсткого поводження», згідно з яким забороняється жорстоке поводження з тваринами, його пропаганда. Встановлено, що особа, яка утримує тварину, повинна надати їй всі необхідні умови для гідного існування, зобов'язана надавати ветеринарну допомогу своєчасно. Метою цього закону є не тільки захист тварин від жорстокості, а й охорона їхніх природних прав. Забороняється труїти та бити тварин, вбивати вагітних самиць тощо [13].

Навіть при діючих законах про захист тварин від жорсткого поводження, їх все одно продовжують експлуатувати проти їхньої волі. Велика худоба досі являється одиницею робочої сили в сільських господарствах.

Не менш складним є питання надання правосуб'єктності роботам. Зараз 2021 рік, цифрова ера, століття технологій і відкриттів. За багато років учені досягли масштабного успіху у сфері технологій, у тому числі і в роботобудуванні. Штучний інтелект, ідеальна одиниця робочої сили і помічник людини - робот. Суспільство вже зіткнулося з проблемою правового регулювання між людиною і роботом.

У наші дні штучний інтелект ще не займає половину громадського життя, але проблема щодо прав «розумної» машини не стоїть на місці. Правники вже замислюються про створення своєї «декларації роботів». Але вже зараз, як не дивно, вчені обговорюють необхідність надати роботам певну частину прав від тих, що мають люди. Деякі науковці навіть наголошують на тому, аби у найближчий час зрівняти людину і роботів у правах. На сьогоднішній день це питання вже не раз виносилося на загальне обговорення: створюють безліч форумів і проводять досить велику кількість

наукових конференцій, де активно обговорюють проблеми, пов'язані зі штучним інтелектом і правом. Мова йдеться про порівняння роботи з людиною, про те, як робот може стати помічником, деяким компаньйоном людини. Професор Ерік Маннес на одному зі своїх інтерв'ю поділився своєю думкою на одній з наукових конференцій із цього приводу: «Ми прагнемо навчити штучний інтелект обробляти велетенські об'єми інформації, які буквально через 2-3 роки кожен з вас зможе використати у своїх смартфонах, але без контролю людини це погрожує нашій безпеці».

Якщо подумати, що машина може зберігати велику кількість інформації в режимі спокою, тоді можна зробити висновок, що за нею потрібний серйозний контроль. Без людського контролю громадському порядку може загрозувати небезпека. Багато хто з правників вважає, що треба всього лише змінити Декларацію про права людини і додати положення про обов'язки і права робота. Інші ж вважають, що треба створити деяку рівність між людиною і роботом.

Усім відомо, що роботи займають важливе місце в різних сферах нашого життя. Деякі з них, наприклад, промисловість, наука і медицина, взагалі неможливо вже уявити без їх використання. На сьогоднішній день у світі існує близько 1,7 мільйона роботів, проте їх використання не має достатнього врегулювання.

Європейський парламент взяв до розгляду проєкт Резолюції про правовий статус роботів як «електронної особи». Необхідність розробки Резолюції про правовий статус роботів зумовлена насамперед появою безпілотних автомобілів. Основним проблемним питанням є те, що не встановлено, хто має відповідати за шкоду, вчинену автомобілем безпілотного керування.

Проектом Резолюції пропонується покласти основну відповідальність на виробника та зобов'язати виробників та власників безпілотних автомобілів мати страховку. Також передбачено розподіл відповідальності між виробником і власником, залежно від ситуації.

Документ передбачає наділення роботів статусом «електронних особистостей», які мають специфічні права й обов'язки. Тобто, проєкт пропонує надати роботам права людини замість встановлення звичайних правових рамок їх використання і застосування.

Як сказано у звіті автора проєкту Резолюції, «роботи не можуть вважатися просто інструментами в руках власників, і все більш важливим стає вирішення, чи повинні роботи мати юридичний статус, чи ні». У цьому документі зафіксовані такі пропозиції: надання нормативної дефініції «розумному автономному роботу»; розробити систему класифікації і реєстрації найбільш розвинених версій електронних осіб; створити спеціальне Європейське агентство з питань робототехніки і штучного інтелекту тощо [4].

Варто зазначити, що в жовтні 2017 р. людиноподібний робот Софія отримала статус підданої, тобто громадянки Саудівської Аравії, але вона так і не стала першим роботом, який володіє повною правосуб'єктністю. Ця подія створила безліч колізій у праві. Це пов'язано з тим, що громадянство як певний правовий зв'язок між фізичною особою і державою є вужчим за змістом від правосуб'єктності. Правосуб'єктність охоплює питання дієздатності та деліктоздатності, які щодо роботів не врегульовані в Саудівській Аравії. Можна припустити, що в найближчі роки штучний інтелект не зможе остаточно зрівнятися в правах із людьми та виступати як самостійний суб'єкт правовідносин [5, с. 47].

Згідно зі ст. 2 та ст. 177 ЦК України, які містять чіткий перелік суб'єктів та об'єктів цивільних прав, зазначається, що робот та штучний інтелект у цілому за своєю природою більше тяжіє до об'єктів права, аніж до суб'єктів [12].

Сьогодні науковці порівнюють рух за надання прав роботам із рухом зоозахисників, які намагаються досягти певного юридичного статусу для деяких тварин. Nonhuman Rights Project – американська некомерційна організація, яка стверджує, що особини шимпанзе, горил і орангутангів треба вважати вільними особами, а не чиєю-небудь власністю. Зоозахисники цього об'єднання наполягають, щоб цим особинам тваринного світу надали права і додали їх в законодавство [6, с. 1]. Відомий американський юрист Стівен Уайз дав свою думку із цього приводу і сказав, що таку логіку речей можна використати до кожної живої істоти, також він висловився і про штучний інтелект. Правознавець вважає, що якщо одного разу людство створить робота, який зможе переживати людські почуття й емоції, то ми повинні нести перед ним таку ж юридичну відповідальність, як і перед представниками тваринного світу.

Відомий інформатик і математик Алан Тюрінг досяг великих просувальних у сфері комп'ютерних наук та створив тест, метою якого була відповідь на питання, чи може машина мислити. Суть тесту: людина спілкується з іншою людиною і роботом, не знаючи хто є хто, і повинна визначитись, де живий співрозмовник, а де штучний. Учений вважає, що якщо людству вдасться створити робота, який емоційно буде схожий на людину, то необхідно буде відноситися до нього не як до робота, а як до живої істоти [7, с. 47-59].

Тоді які права треба надати машинам? Якщо робот пройде тест Тюрінга, то це, як мінімум, право на існування. Роберт Спарроу, доктор філософії з Австралійського університету Монаш, висловив свою думку із

цього приводу: «Знищення машини, здатної пройти тест Тюрінга, - це не просто злочин, як вбивство людини, але може навіть більший злочин». Він вважав, що якщо штучний інтелект зможе перевершити людину, то це буде великим досягненням людства [8, с. 203-213]. У 2014 році на конкурсі «Turing Test 2014 Prize» комп'ютер уперше зміг пройти тест Тюрінга, переконавши більше треті суддів, що він є 13-річним одеситом Євгенієм Густманом. Його створили програмісти В. Веселов, Є. Демченко та С. Уласень, що є уродженцями Російської Федерації та України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, необхідно реформувати чинне законодавство, аби в ньому з'явилися права тварин та роботів. Вже до цього дня у більшості країнах представники тваринного світу отримали юридичний захист з боку держави, а вбивство тварини прирівнюється до кримінальної відповідальності на рівні із вбивством людини. Саме тому виникають інновації у сфері права про питання, що стосуються штучного інтелекту. Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати про те, що людина з часом все менше матиме змогу контролювати роботів та їх діяльність. Якщо вчасно не вирішити питання врегулювання прав тварин та роботів, то системи штучного інтелекту і правова фіксація правосуб'єктності тварин можуть погрожувати правопорядку у світі, усталеним нормам та принципам приватного права окремих країн та міжнародного права. На сьогоднішньому етапі свого розвитку право повинне знайти той правовий баланс між розвитком технологій та безпекою, який гарантуватиме людині свободу волі, безпеку існування, захист від можливих посягань на персональні дані, психічне та фізичне здоров'я.

Література

1. Singer P. Equality for animals? // Environmental ethics: divergence and convergence. Ed. S. Camp. Boston-London, 1993. P. 329–335.
2. Declaration of Rights for Cetaceans: Whales and Dolphins. URL: <https://www.cetaceanrights.org/>
3. Деметьев Р. Закон для четвероногих: Как проходили судебные процессы над животными. URL: <https://birdinflight.com/ru/mir/20160729-zakon-dlya-chetveronogih-kak-prohodili-sudebnye-protsessy-nad-zhivotnymi.html>
4. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html
5. Martsenko N. Determining the place of artificial intelligence in civil law. *Studia Prawnoustrojowe*. 2020.
6. «Should Chimpanzees Have Legal Rights?» Chris Berdick. *Boston Globe*. July 14, 2013.
7. Тьюринг А. М. Вычислительные машины и разум / В сб.: Хофштадер Д., Деннет Д. Глаз разума. Самара: Бахрах-М, 2003.
8. Sparrow R. The Turing triage test. *Ethics and Information Technology*. 2004. No 6(4).
9. Кириченко В. М., Куракин О. М. Теория держави і права: Модульний курс. Київ «Центр учбової літератури», 2010.
10. Харитонов Є. О., Саніахметова Н. О. Цивільне право України: підручник. Київ: Істина, 2016.
11. Петришин О. В. Загальна теорія права: підручник. Харків: Право, 2020.
12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>

14. Кузнецов К. URL: https://www.pravda.ru/society/1450139-sud_animal/
15. Новицька Н. Б. Поняття та види суб'єктів приватного права в законодавстві ЄС // Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи. 2016. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1945/1/1838_IR.pdf
16. Кохановська О. В. Концепція інформаційних правовідносин у сучасній правовій доктрині / О. В. Кохановська // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 4. С. 19-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_4_4
17. Дзера О. В. Цивільне право України: загальна частина // Видавництво Юрінком Інтер, 2017.
18. Радутний О. Е. Додаткові аргументи щодо правосуб'єктності штучного інтелекту // Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження : Матеріали другої наук.-практ. конф., 29 лист. 2018 р., м. Київ) / Упоряд.: В.М. Фурашев, С.О. Дорогих. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. 168 с.

References

1. Singer P. Equality for animals? // Environmental ethics: divergence and convergence. Ed. S. Camp. Boston-London, 1993. P. 329–335.
2. Declaration of Rights for Cetaceans: Whales and Dolphins. URL: <https://www.cetaceanrights.org/>
3. Dementev R. Zakon dlya chetveronogikh: Kak prokhodili sudebnye protsessy nad zhirotnymi. URL: <https://birdinflight.com/ru/mir/20160729-zakon-dlya-chetveronogih-kak-prohodili-sudebnye-protsessy-nad-zhirotnymi.html>

4. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html
5. Martsenko N. Determining the place of artificial intelligence in civil law. *Studia Prawnoustrojowe*. 2020.
6. «Should Chimpanzees Have Legal Rights?» Chris Berdick. *Boston Globe*. July 14, 2013.
7. Tyuring A. M. *Vychislitelnye mashiny i razum* / V sb.: Khofshtader D., Dennet D. *Glaz razuma*. Samara: Bakhrakh-M, 2003.
8. Sparrow R. The Turing triage test. *Ethics and Information Technology*. 2004. No 6(4).
9. Kyrychenko V. M., Kurakin O. M. *Teorija derzhavy i prava: Modulnyj kurs*. Kyjiv «Centr uchbovoji literatury», 2010.
10. Kharytonov Je. O., Saniakhmetova N. O. *Cyviljne pravo Ukrajiny: pidruchnyk*. Kyjiv: Istyna, 2016.
11. Petryshyn O. V. *Zahaljna teorija prava: pidruchnyk*. Kharkiv: Pravo, 2020.
12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>
14. Kuznecov K. URL: https://www.pravda.ru/society/1450139-sud_animal/
15. Novycjka N. B. *Ponjattja ta vydy sub'ektiv pryvatnogho prava v zakonodavsti JeS // Instytut zakonodavchykh peredbachenj i pravovoji ekspertyzy*. 2016. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1945/1/1838_IR.pdf
16. Kokhanovsjka O. V. *Koncepcija informacijnykh pravovidnosyn u suchasnij pravovij doktryni* / O. V. Kokhanovsjka // *Visnyk Khmeljnycjkogho instytutu rehionaljnogho upravlinnja ta prava*. 2004. # 4. S. 19-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_4_4

17. Dzera O. V. *Cyviljne pravo Ukrajinjy: zahaljna chastyna* // Vydavnyctvo Jurinkom Inter, 2017.
18. Radutnyj O. E. *Dodatkovy arghumenty shhodo pravosub'jektnosti shtuchnogho intelektu* // Internet rechej: problemy pravovogho reghuljuvannja ta vprovadzhennja : Materialy drughoji nauk.-prakt. konf., 29 lyst. 2018 r., m. Kyjiv) / Uporjad.: V.M. Furashev, S.O. Doroghykh. Kyjiv : KPI im. Ighorja Sikorsjkogho, Vyd-vo «Politekhnik», 2018. 168 s.